

Амерханова И.К.

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті

Қазақстан, Астана

e-mail: indira_amirhanova@mail.ru

ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТ: ЖЕМҚОРЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ЖОЛЫ РЕТІНДЕ

Аннотация

Қазіргі әлемде сыбайлас жемқорлық бүкіл мемлекеттерде күрделі және өзекті мәселе болуда. Ал, сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттілікті қалыптастыру үшін құқықтық мәдениетті дамыту орынды. Қоғамның құқықтық мәдениеті қоғамдық құқықтық сананың жай-күйімен және ерекшелігімен, бұқаралық құқықтық ақпарат жүйесімен, заңнаманың даму деңгейімен, елдегі заңдылық пен заңдылықтың жай-күйімен сипатталады. Сондықтанда, мақаламызда құқықтық мәдениет, ең алдымен, халықтың құқықтық санасының даму деңгейіне байланысты болғандықтан, құқықтық мәдениет түсінігіне жан-жақты талдау жұмысы жүргізіле отырып, құқықтық сананы қалыптастыру жолдары көрсетілген. Құқықтық тәрбие мен құқықтық мәдениетті қалыптастыру сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға өз әсерін тигізуі сөзсіз.

Түйін сөздер: құқық, құқықтық мәдениет, мемлекет, сыбайлас жемқорлық, қоғам

Амерханова И.К.

Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина

Қазақстан, Астана

e-mail: indira_amirhanova@mail.ru

Правовая культура: как способ предотвращения коррупции

Аннотация

В современном мире коррупция является серьезной и актуальной проблемой во всех государствах. Для формирования антикоррупционной культуры целесообразно развивать правовую культуру. Правовая культура общества характеризуется состоянием и особенностями общественного правосознания, массовой системой правовой информации, уровнем развития законодательства, состоянием законности и законности в стране. Поэтому в нашей статье, поскольку правовая культура связана, прежде всего, с уровнем развития правового сознания народа, пути формирования правового сознания показаны путем проведения комплексного анализа понятия правовая культура. Формирование правового образования и правовой культуры, несомненно, окажет влияние на предотвращение коррупции.

Ключевые слова: право, правовая культура, государство, коррупция, общество.

Amerkhanova I. K.

S.Seifullin Kazakh Agro Technical University

Kazakhstan, Astana

e-mail: indira_amirhanova@mail.ru

Legal culture: as a way to prevent corruption

Annotation

In the modern world, corruption is a serious and pressing problem in all countries. To create an anti-corruption culture, it is advisable to develop a legal culture. The legal culture of a society is characterized by the state and characteristics of public legal consciousness, the mass system of legal information, the level of development of legislation, the state of legality and legality in the country. Therefore, in our article, since legal culture is connected, first of all, with the level of development of the legal consciousness of the people, the ways of forming legal consciousness are shown by conducting a comprehensive analysis of the concept of legal culture. The formation of legal education and legal culture will undoubtedly have an impact on the prevention of corruption.

Key words: law, legal culture, state, corruption, society

Кіріспе.

Елімізде сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттілікті арттырудың бір жолы ол құқықтық сауаттылықты арттыру. Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы өзіндік күшін жойсада, нақты 36 индикаторды айқындап берді. Соның бірі сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттілікті қалыптастыру үшін құқықтық сауаттылықты арттыру қажеттігі туындағаны туралы айтылған.

Қандайда Ел болмасын халқының құқықтық сауаттылығын арттыру мен әлеуметтік белсенділігін жақсартуға ұмтылады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру білім беру, ақпараттық және ұйымдастырушылық сипаттағы шаралар кешені арқылы жүзеге асырылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру қоғамда сыбайлас жемқорлыққа төзбеушілікті көрсететін құндылықтар жүйесін сақтау және нығайту бойынша жүргізіліп жатқан қызмет.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттілікті қалыптастыруда адамның іс-әрекетін адамгершілік (жақсы – жаман, әділ – әділетсіз) және құқықтық (заңды – заңсыз) тұрғыда алып қарастыруға болады. Адамның іс-әрекетіне құқықтық баға беру заңдарға, құқықтық нормаларға негізделеді және адамның мінез-құлқын заңды және құқыққа қарсы әрекет (заңсыз) деп бөлуге мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғам құрудың маңызды шарттарының бірі халық арасында құқықтық мәдениетті қалыптастыру болып табылады. Бұған қоғам өміріндегі түрлі өзгерістер, құндылықтарды қайта бағалау және дәріптеу, заңнаманың толықтырылып жаңаруы, еліміздің азаматтарының көз қарастырының өзгеруі себеп болып отыр.

Құқықтық мәдениет – құқықтық актілердің, құқықтық және құқық қолдану қызметінің, жеке тұлғаның құқықтық санасы мен құқықтық дамуының, оның мінез-құлқының еркіндік дәрежесі мен өзара жауапкершілігінің жетілу деңгейінде көрінетін қоғамның құқықтық өмірінің сапалы жүйесі.

Құқықтық мәдениет саласына құқық пен мемлекеттің дамуындағы, адамдардың өмірінің құқықтық және мемлекеттік-құқықтық ұйымдастырылуын жетілдірудегі табыстар мен жетістіктер жатады. Құқықтық мәдениет, ең алдымен, халықтың құқықтық санасының даму деңгейіне байланысты. Құқықтық сана – адамдардың құқық және онымен реттелетін мінез-құлық туралы ойлары мен сезімдерін білдіретін қоғамдық сананың бір түрі.

Құқықтық мәдениеттің жоғары деңгейі құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғамға байланысты. Мысалы, заңды бұзу, оған немқұрайлы қарау – құқықтық мәдениеттің төмендігінің салдары. Құқықтық тәрбие азаматтардың құқықтық санасына тікелей әсер етеді. Құқықтық сананы қалыптастыру үшін, құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша түрлі конференциялар, дөңгелек үстелдер, семинарлар мен баяндамалар арқылы жүзеге асырылатыны анық. Сонымен қатар, қоғамдық орындарда, мемлекеттік бұқаралық ақпарат құралдарында, оның ішінде интернет желісін пайдалана отырып таралатын бұқаралық ақпарат құралдарында, құқық бұзушылықтың алдын алу субъектілерінің ресми веб-сайттарында заңға бағыну мінез-құлқын, салауатты өмір салтын қалыптастыру, олардың жеке және мүлктік қауіпсіздігін қамтамасыз ету дағдылары туралы ақпаратты орналастыруда өзіндік бір нәтиже беруі мүмкін. сыбайлас жемқорлыққа қарсы сана қоғамдық сананың өзге де нысандарымен тікелей өзара байланыста болады және қоғамдық санаға тән барлық қасиеттер және сипаттамаларды меңгереді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы сана – бұл адамдардың сыбайлас жемқорлыққа әлеуметтік зұлымдық ретіндегі қатынасын білдіретін ұғымдар, теориялар, түсініктер мен сезімдердің, көзқарастар мен эмоциялардың жиынтығы.

Ал егер, құқықтық сананың деформациясы мен оның жоқтығын азаматтық, патриоттық, идеялық-адамгершілік тәрбиесі арқылы жену керек. Құқықтық мәдениет құқықтық сананың деңгейін сипаттайды, мемлекеттік билікке сүйенетін құқық санасының дәрежесін қамтиды, сонымен қатар құқықтық

құндылыққа деген сенімнің қарқындылығымен сипатталады. Құқықтық мәдениеттің өзіндік құрылымы ретінде кәсіби және дәстүрлі түрлерін атауға болады.

Құқықтық мемлекеттің белгілерінің бірі – ол құқықтық мәдениеттіліктің жоғарғы деңгейі. Құқықтық мәдениет – әр түрлі негіздер бойынша құрылымдауға жататын жеке тұлғаның да, қоғамның да сапалы құқықтық жағдайы ретінде қабылданатын ерекше әлеуметтік құбылыс. Құқықтық мәдениет теориясында жинақталған материалдарды жан-жақты пайдалану, ең алдымен, мәселені жан-жақты зерттеуді қамтамасыз ету үшін қажет [1].

Жалпы құқықтық мәдениетке анықтама беріп кететін болсақ, белгілі бір қоғамдағы адамдардың әлеуметтік-құқықтық бағдарлау қызметін атқаратын нормалардың, құндылықтардың, құқықтық институттардың, үдерістер мен формалардың жиынтығы ретінде көрсетуге болады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет рухани мәдениет жүйесінің маңызды элементтерінің бірі болып табылады. Адам мәдениет субъектісі ретінде еңбек, саяси, этикалық, эстетикалық, адамгершілік және басқа мәдениеттердің жанашыры болып табылады, ол өзара тығыз байланысты, ал әртүрлі үйлесімде кірпияз симбиозды қалыптастырады. Мәдениет жүйесінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет айрықша функцияларды орындап, қоғамның белгілі бір тұтастығы мен ұйымшылдығын сақтай отырып, ерекше орын алады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет өз мазмұнына мәдениеттердің барлық қалған түрлерінің элементтерін қамтиды, бұл олардың тұтастығының жалғыз субъектісі ретінде адамның өзінің табиғатымен байланысты. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің ерекшелігі мәдениеттердің барлық түрлерімен өзара байланыста ғана емес. Оның мазмұны бірінші кезекте құқық пен адамгершілікті қамтиды. Құқықтық мәдениет әлеуметтік-мәдени кеңістікте ерекше орын алады. Ол мәдениеттің кез келген түрімен (материалдық, рухани, саяси және т.б.) толық сәйкес келе бермейді. Құқықтық және

саяси мәдениеттердің белгілі бір ортақ қырлары бар, өйткені мемлекет пен саяси билік қатынастарының субъектілерінің қызметі құқықтық қатынастар саласына енеді, бірақ бұл қатынастардың сипатын өзгертпейді. Құқық – адамдардың, жеке адамдардың материалдық және рухани шығармашылығының ерекше нысаны мен түрі – бұл өз заңдарына бағынатын адам тәжірибесінің қабаты. Құқықтық мәдениет – адамның үйлесімді дамуының бірегей нысаны, оның көмегімен жалпы әлеуметтік прогреске қол жеткізіледі. Заң мен құқықтық актілер зорлық-зомбылықты, озбырлықты, қоғамның мыңдаған жылдар бойы жинақтаған материалдық және рухани байлығын жоюдың алдын алу үшін қолайлы жағдай жасайды. Құқықтық мәдениеттің қалыптасуы құқыққа қарсы мінез-құлық тоқтатылатын, шектелетін және ығыстырылатын дәл тежеу нысаны ретінде әрекет етеді [2].

Құқықтық мәдениет – бұл адамзат жинақтаған құқықтық құндылықтардың мемориалы және де, тірі организм ретінде қарастыратын болсақ, оның барлық элементтері – нормалар, құқықтық актілер, институттар, үдерістер, режимдер, мәртебелер – адам рухының өнімі, тынымсыз еңбек, тарихи іріктеу қасиеттеріне ие. Демек, құқықтық мәдениетке ұқыптылықпен қарау – қоғамдық прогрестің шарты, адам тұлғасын жетілдіруге бағытталған күш-жігердің тиімділігінің кепілі. Құқықтық мәдениет өнімдері – құқықтық нормалар, құқықтық ескерткіштер, шиеленістерді шешу әдістері, құқықтық қызмет тәжірибесі, халықтық құқықтық фольклор – дәстүрлі мәдени құндылықтардан кем емес қорғауды қажет етеді. Құқықтың мәдени қабатының бұзылуы ұлттың мемлекеттік-саяси өзіндік санасында орны толмас жоғалтуларға толы және қоғамдық қатынастарда бейберекеттік пен озбырлықты тудыруы мүмкін [3].

Құқықтық мәдениет іс жүзінде ұлттық құқықтық құбылыстардың – мемлекеттілік, құқық тәртібі, құқықтық жүйенің құндылығы мен өзіндік ерекшелігі қайта жаңғыртылатын бірден-бір жаһандық нысан болып табылады. Құқықтық мәдениеттің халықаралық және сонымен бірге ұлттық

сипаты құқықтық прогрестің ішкі және шетелдік мәліметтерді реттеуге мүмкіндік береді.

Қоғамның құқықтық мәдениеті – жалпы мәдениеттің бір бөлігі, ол адамзаттың құқық саласында жинақтаған және белгілі бір қоғамның құқықтық шындығына байланысты құндылықтар жүйесі: құқықтық сана деңгейі, құқық тәртібі. Қоғам мәдениеті - жеке адамдардың, топтардың және құқықтың басқа субъектілерінің әлеуметтік-құқықтық қызметінің нәтижесі. Ол қызметтің осы түрінің және жалпы алғанда жеке тұлғаның құқықтық мәдениетінің бастапқы нүктесі, негізі ретінде әрекет етеді. Қоғамның құқықтық мәдениеті – бұл құқықтың материалдық және рухани ұдайы өндірісінің бүкіл саласы, халықтың белгілі бір тарихи кезеңдегі құқықтық тәжірибесі.

Жеке тұлғаның құқықтық мәдениеті – оның заңды қызметін қамтамасыз ететін қоғамның құқықтық мәдениетімен шартталған жеке тұлғаның үдемелі құқықтық дамуының дәрежесі мен сипаты. Жеке тұлғаның құқықтық мәдениеті адамның өз өмір сүру үдерісінде құқық талаптарын білуін, түсінуін, саналы түрде орындауын білдіреді.

Құқықтық мәдениетті кең мағынада қолданатын болсақ, барлық құқықтық құндылықтарды (заңның, заң ғылымының, заңдылықтың, құқықтық тәртіптің және т.б. дамуының ең жоғары деңгейі) қамтиды және жеке тұлға мәдениетінің бір бөлігін құрайды. Ал тар мағынасында жеке тұлғаның құқықтық мәдениеті оның қолданыстағы заңнаманы білуі, дұрыс түсінуі, сақтауы, орындауы, қолдануы және кез келген заң бұзушылықтарға төзбеушілік қатынасын білдіреді. Құқықтық мәдениеттің жоғары деңгейі адамның қоғамдық үдерістерді сырттан бақылаушы емес, әлеуметтік-құқықтық белсенділік танытуын, өзінің құқықтық білімін заңдылықты нығайтуға жұмсауын білдіреді [4].

Сонымен, құқықтық мәдениет адамдардың мемлекеттік-құқықтық қатынастар саласындағы қоғамдық-маңызды шығармашылық қызметінің нысандарының бірі болып табылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет – бұл жаппай сана және оның

жекелеген элементтері емес. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет – сыбайлас жемқорлықты қабылдамау негізінде жататын осы жүйемен тіпті сәйкес келмейтін құндылықтар жүйесі. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет – адамгершілік пен азғындық (орынды және орынсыз, мейірімділік пен зұлымдық, пайдалы және пайдасыз), құқықтық және құқықтық емес, ақылды және ақымақтық, тамаша және бейберекет призмасы арқылы адами қатынастар әлеміне көзқарас. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет адамның жоғары моральдық, құқықтық, саяси және басқа мәдениеттер негізінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұра білу қабілетін білдіреді. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет қазіргі уақытта шынайы қажетті құбылыс мәртебесін иеленеді, оны әлеуметтендіру процесінде қоғамның барлық әрекетке қабілетті мүшелері игеруі тиіс.

Біртұтас мемлекеттің құқықтық мәдениеті жалпы, арнайы және жеке белгілерді қамтиды. Жеке тұлғаның құқықтық мәдениеті – бұл адамның өмірлік тәжірибесіне, оның құқықтық білім деңгейіне, құқықтық дағдыларына және оның құқықтық маңызы бар мінез-құлқына әсер ететін ұлттың, қоғамның және т.б. құқықтық мәдениетінің бір бөлігі. Елімізде құқықтық мәдениеттілікті қалыптастыру бала-бақшадан бастаған орынды деп есептейміз. Құқықтық сана жас баланың бойында ертерек қалыптаса бастаса, келешекте ол өзін өзі тәрбиелеу барысында оң әсерін беретіні сөзсіз. Құқықтық сана сияқты жеке тұлғаның құқықтық мәдениетінің де мынадай деңгейлері бар: тұрақты, кәсіби, теориялық, олар үнемі өзара әрекеттеседі. Олар құқықтық тәрбие үдерісінде қалыптасады, оны мемлекет және қоғамның саяси жүйесінің барлық басқа институттары (діни, кәсіподақ, әскери және басқа ұйымдар) жүзеге асыруы тиіс. Құқықтық білім мен тәжірибені беру үдерісі адамның санасы мен мінез-құлқына әсер етеді, оның бойында жағымды идеяларды, көзқарастарды, құндылық бағдарларды, сезімдер мен эмоцияларды қалыптастырады. Мұның барлығы заңға бағынуға тәрбиелеуге ықпал етеді және жеке тұлғаның құқықтық

нормаларды сақтауына, орындауына және пайдалануына әсер етеді [4].

Танымдық-трансформациялық қызмет құқықтық білімдерді, нормаларды, заңдарды, үдерістерді, кодекстерді және т.б. және оларды тәжірибеде дұрыс қолдану деп түсіндіріледі. Құқықтық әлеуметтену функциясы әлеуметтік гетерогенді қоғамды бақылауға және шоғырландыруға арналған, өйткені Заңдар белгілі бір дәрежеде жалпы мүддені көздейтін болса, қоғам оларды дұрыс қабылдайды. Құндылық-нормативтік бағалаудың пәні құқықтық қатынастар, нормалар және т.б. Елімізде құқықтық мәдениетті арттырудың екі маңызды критерийі бар - заңнаманың даму деңгейі және елдегі құқықтық мемлекеттің жағдайы. Бұл көрсеткіштер құқықтық мәдениеттің екі өлшемін сипаттайды: нормативтік-құқықтық және заңдардың іс жүзінде жүргізілуі.

Қоғамның жоғары заңнамалық мәдениетінің белгілеріне дәстүрлі түрде мыналар жатады:

✓ Нормативтік құқықтық актілер мазмұнының қоғам дамуының қажеттіліктеріне сәйкестігін, заң ғылымының, озық заң тәжірибесінің жетістіктерінің, ұлттық рухани менталитет дәстүрлерінің заңдарда бейнеленуін білдіретін заңнаманың әлеуметтік негізділігі;

✓ Заңдарды жүзеге асырудың құқықтық тетіктерін әзірлеуді болжайтын заңнаманың техникалық және құқықтық жетілдірілуі;

✓ Құқықтық тілдің дәлдігі мен түсініктілігі, нормативтік құқықтық актілерде, сот және әкімшілік шешімдерде қолданылатын терминдердің, анықтамалардың бір мағыналылығы; заңдардың мағынасы мен әрпінің сәйкестігі, оларды еріксіз түсіндірудің мүмкін еместігі, заңнамада маңызды олқылықтардың, қайталанулардың және басқа деңгейдегі актілермен қайшылықтардың болмауы;

✓ Заңнаманың тиімділігі – оның мақсатының қол жеткізілген әлеуметтік нәтижелерге сәйкестігі. Адамдардың санасында, мінез-құлқында қолданысы мен қолдауын таппаған заңдар қаншалықты «жақсы» немесе «прогрессивті» болса да,

әлеуметтік құндылық ретінде қарастырыла алмайды. Заңдар бұзылған, адамның негізгі құқықтары мен бостандықтары сақталмайтын, заңдылық шенеуніктердің жаппай озбырлығына, қылмыстың бақылаусыз деңгейіне және басқа да құқықтық сезімталдыққа тап болған қоғамда құқықтық мәдениетті елестету мүмкін емес [5].

Бұл ұстанымдардың барлығы құқық субъектілерінің заңдар мен оларға негізделген нормативтік актілерді қатаң сақтауымен сипатталатын әлеуметтік режимнің заңдылық категориясында қорытылады. Қоғамның құқықтық мәдениеті елдегі заңдылықтың жоғары деңгейін, заңға бағынатын азаматтарды шабуылдардан қорғай алатын және құқық бұзушыларды өз міндеттерін орындауға мәжбүрлейтін тиімді тетіктерді болжайды. Құқықтық мәдениет – қоғам өмірінің маңызды жақтарының бірінің көп мәнді сипаты. Бұл құқықтық сананың неғұрлым жоғары және неғұрлым сыйымды түрі. Құқықтық сана қоғамның рухани өмірін ғана қамтып, қоғамдық сананың бір бөлігі ғана болса, құқықтық мәдениетке құқықтың рухани сипаттары да, олардың ұйымдастырылуы, қатынастары, қоғамдағы құқық, сот, нотариат, арбитраж және басқа да жүйелердің рөлін де, олардың жұмыс стилін, мәдениетін, азаматтармен қарым-қатынасын, заңды мүдделерді қорғауды, қоғамдағы заңды мүдделерді білу мен сақтауды; құқықтық мәдениеттің жалпы мәдениеттің басқа жүйелерімен – саяси, ғылыми, көркемдік, сондай-ақ сотта дауларды қарау нысандарымен, заң шығарушы органдардың жұмысымен және т.б. жатқызуға болады.

Мәдени норма әрқашан әлеуметтік болып табылады, өйткені ол қалыпқа келтіретін адам әрекеті әлеуметтік болып табылады. Мәдениет нормасы әлеуметтік тұтастыққа кіретін индивидтердің іс-әрекетін үйлестіруді және ұйымдастыруды қамтамасыз етеді. Нормативтілік ұйымдастырушылық және үйлестіру құралы ретінде қарым-қатынастар мен мінез-құлықтың институционализациясы түрінде көрінеді. Оның мәні объективті, жеке тәуелсіз мінез-құлық ережелерінің пайда

болуы және олардың орындалуын қамтамасыз ету болып табылады. Қарым-қатынастарды институционализациялау үдерісі оларды формализациялау мен стандарттауды қамтиды. Адамдардың мінез-құлқын реттейтін қалыптасқан институционалдық жүйе адам қоғамының ерекшеліктерінің бірі болып табылады.

Мәдени нормалар адамдар арасындағы қарым-қатынастарды барлық басқа мінез-құлқ ережелерінен жоғары қояды. Адамның қасиетін тікелей білдіре отырып, олар ең терең нормативті жүйені құрайды. Мәдени нормалардың тарихи біріншілік екені даусыз. Олар барлық басқа нормативтік жүйелердің негізін құрайды: мораль, дін, эстетика, құқық. Ал, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңында «сыбайлас жемқорлыққа қарсы ісқимыл» ұғымының мазмұны «сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің өз өкілеттіктері шегіндегі сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, оның ішінде қоғамда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау және жою жөніндегі, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды анықтау, жолын кесу, ашу және тергеп-тексеру және олардың салдарларын жою жөніндегі қызметі» ретінде ашылады. «Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу» – «сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің алдын алу шаралары жүйесін әзірлеу және енгізу арқылы сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды зерделеу, анықтау, шектеу және жою жөніндегі қызметі»

Құқықтық нигилизм – бұл, біріншіден, құқықтық сананың белгілі бір жағымсыз, деформацияланған аспектілеріне тән қасиет, бұл заңды құрметтеу мен сақтау талаптарына өткір сын және теріс көзқараспен қарайтын құқықтық сананың идеялық-психологиялық бөлігі. Құқықтық идеализм – бұл құқық мүмкіндіктерін негізсіз асыра сілтеу, ол қоғамға бере алмайтын нәрсеге жатқызылады.

Құқық субъектілерін құқықтық тәрбиелеу бойынша мақсатты іс-әрекеттер үдерісінде құқықтық мәдениет жоғарылай алады. Құқықтық тәрбие дегеніміз мемлекеттің және қоғамның саяси-құқықтық жүйесінің барлық басқа институттарының азаматтардың құқықтық санасын қалыптастыру мен үлгілеудің ең маңызды құралы. Құқықтық тәрбие білім беру, тәрбиелік және ақпараттық іс-шаралардың тұтас кешенін жүзеге асыруды көздейді, ол әртүрлі бағытта жүзеге асырылуы мүмкін және көптеген құралдар жиынтығына ие. Бұған мемлекеттік органдардың тікелей құқықтық білім беруі, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы, мәдениет пен өнер және білім беру саласы арқылы ықпал ету жатады. Сонымен бірге, мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғалардың өздерінің құқықтық мәдениетінің айқын үлгісі ретінде құқықтық тәрбиенің мұндай маңызды жағы ерекше атап өтіледі.

Әдебиеттер тізімі

1. Калинин В.И., Ратипов А.Р. Құқықтық сана элемент ретінде құқықтық мәдениет // Құқықтық мәдениет және құқықтық тәрбие мәселелері. М., 2022. - 436.
2. Акаев А. Құқықтық сана мен құқықтық мәдениет туралы. <http://yassy-tur.kz/?p=37004> 2022ж.
3. Құқықтық мәдениет – бұл құрылымы көп қырлы күрделі құбылыс. <https://adyrna.kz/post/71449>
4. Булгакова Д. А. Мемлекет және құқық теориясы. Оқу құралы.— Алматы: Заң әдебиеті, 2013.— 106 бет.
5. Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы Декларация Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының резолюциясымен 1948 жылғы 10 желтоқсанда № 217 А (III) қабылданған (қаралған күні 13.12.2023ж.)

References

1. Kalinskaja V.I., Ratipov A.R. Құқықтық сана элемент ретінде құқықтық мәдениет // Құқықтық мәдениет және құқықтық тәрбие мәселелері. М., 2022. - 436.
2. Akaev A. Құқықтық сана мен құқықтық мәдениет туралы. <http://yassy-tur.kz/?p=37004> 2022zh.
3. Құқықтық мәдениет – бұл құрылымы көп қырлы күрделі құбылыс. <https://adyrna.kz/post/71449>
4. Bulgakova D. A. Memleket zhjene kыkыk teorijasy. Оқу құралы.— Алматы: Заң әдебиеті, 2013.— 106 бет.
5. Adam құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы Декларация Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының резолюциясымен 1948 жылғы 10 желтоқсанда № 217 А (III) қабылданған (қаралған күні 13.12.2023ж.)

Сведения об авторе

Амерханова Индира Кулатаевна

Лауазымы: PhD доктор, С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Астана қ.

Пошталық мекен-жайы: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, ул.Сарыарка 41

Ұялы. Тел 87021069539

E-mail: indira_amirhanova@mail.ru

Амерханова Индира Кулатаевна

Должность: PhD, Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина

Почтовый адрес: 010000, Республика Казахстан, г.Астана, ул. Сарыарка 41

Сот. тел: 87021069539

E-mail: indira_amirhanova@mail.ru

Amerkhanova Indira Kulataevna

Position: doctor PhD, S.Seifullin Kazakh Agro Technical University, Astana.

Mailing address: 010000, Republic of Kazakhstan, st Saryarka 41

Mob.phone: 87021069539

E-mail: indira_amirhanova@mail.ru